

ALBERT KAMYUNING “BEGONA” ROMANIDA ABSURD FALSAFASI VA MERSO OBRAZINING BADIY TALQINI

Abdumalikova Jasmina Baxtiyor qizi

Termiz davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada fransuz adibi Albert Kamyuning “Begona” romani ekzistensializm va absurd falsafasi kontekstida tadqiq etiladi. Asar qahramoni Merso obrazining jamiyat, axloq va o‘lim tushunchalariga munosabati matndan olingan iqtiboslar asosida tahlil qilinadi. Muallifning "bema'nilik" konsepsiyasi qahramonning ruhiy isyoni orqali ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Albert Kamyu, Begona, absurd, ekzistensializm, Merso, begonalashuv, ijtimoiy qoliplar.

XX asrning o‘rtalariga kelib insoniyat ikki jahon urushi asoratlari natijasida chuqur ma'naviy inqirozni boshdan kechirdi. Aynan shu davrda adabiyot sahnasiga kirib kelgan ekzistensializm va absurd falsafasi inson borlig‘ining mantiqsizligini bosh mavzuga aylantirdi. Albert Kamyuning 1942-yilda nashr etilgan “Begona” romani ushbu falsafiy yo‘nalishning cho‘qqisi hisoblanadi. Romanning bosh qahramoni Merso orqali Kamyu dunyoning sovuq va befarq tabiatini hamda unda yashashga mahkum etilgan inson fojeasini yorqin badiiy bo‘yoqlarda tasvirlaydi.

Merso an'anaviy adabiy qahramonlar kabi yorqin ideallarga yoki ulug‘vor maqsadlarga ega emas. U voqealarni qanday bo‘lsa, shundayligicha, ortiqcha bo‘yoqlarsiz qabul qiladi. Uning bu tabiati asarning ilk jumlasidanoq namoyon bo‘ladi:

*“Bugun onam vafot etdi. Balki kechadir, bilmayman. Qariyalar uyidan telegramma oldim: «Onangiz vafot etdi. Dafn marosimi ertaga. Hurmat bilan». Buning hech qanday ma’nosi yo‘q. Balki kecha bo‘lgandir”.*¹

¹ Albert Kamyu. Begona. asari

Bu iqtibos Mersoning shafqatsizligini emas, balki uning voqelikni soxtalashtirishdan bosh tortishini ko'rsatadi. U jamiyat kutganidek fojiani sun'iy ravishda bo'rttirilmaydi. Qahramonning hissizligi uning sevgilisi Mariya bilan munosabatlarida ham yaqqol ko'rinadi. Mariya undan o'zini sevish-sevmasligini so'raganda, u shunday javob beradi:

"Mariya mendan uni sevasizmi, deb so'radi. Men bu savolning hech qanday ma'nosi yo'qligini, lekin uni sevmasligimni aytdim".

Merso uchun jamiyat tomonidan o'ylab topilgan so'z o'yinlari va his-tuyg'ular ko'rgazmasi ahamiyatsizdir. U o'z hislarini soxtalashtirishdan ko'ra, boricha qolishni afzal ko'radi va shu sababli ham atrofida gilar ko'ziga "begona" bo'lib ko'rinadi.

Romanning kulminatsion nuqtasi — Merso tomonidan plyajda arab kishisining otib o'ldirilishi nafrat yoki g'arazli maqsaddan yiroq voqeadir. Bu yerda Kamyu absurdning eng oliy darajasini tasvirlaydi: jinoyat hech qanday mantiqiy sababsiz, shunchaki jazirama quyosh nuri va tasodifiy ruhiy holat ta'sirida sodir bo'ladi.

"Trigger qo'zg'aldi, men to'pponchaning silliq dastasiga tegib ketdim... Men baxtiyor bo'lgan kunimning muvozanatini buzganimni angladim. Shunda men o'sha jonsiz tanaga yana to'rt marta o'q uzdim..."

Mersoning bu harakati uning o'z hayotini ham, o'zganing hayotini ham mutlaq ma'nosizlik tubiga tortib ketganidan dalolat beradi. U o'q uzayotganda nafratlanmaydi, u shunchaki borliqning biologik tazyiqiga (jazirama quyoshga) dosh berolmaydi. Asarning ikkinchi qismi jamiyatning absurd mantiqiga bag'ishlangan. Sud jarayonida Mersoning jismoniy jinoyati (odam o'ldirgani) chetda qolib, uning ma'naviy dunyosi va onasining o'limiga bo'lgan munosabati muhokama qilinadi. Prokuror uni jamiyat uchun yirtqich va xavfli mavjudot sifatida tasvirlaydi:

"Men sizlarning qarshingizda o'z onasini ko'mgan kunning ertasiga zino qilgan, kinoga borgan va bema'ni munosabatlarga kirishgan odamni ko'rib turibman", — deydi prokuror. Kamyu bu epizod orqali jamiyat tizimining o'zi absurd ekanini fosh qiladi.

Jamiyat insonni qonunni buzgani uchun emas, balki uning belgilangan umumiy axloqiy niqoblarni taqishni rad etgani uchun jazolaydi. Mersoning o'lim jazosiga hukm qilinishi uning qotilligi uchun emas, balki "marhum onasining qabri poyida yig'lamagani"

uchun chiqarilgan hukmdir. Kamerada ruhoniylar (ruhoniylar ota) bilan bo'lgan to'qnashuv Mersoning falsafiy uyg'unlash pallasini hisoblanadi. Ruhoniylar uni tavba qilishga va oxir-at dunyosiga ishonishga undaganda, Merso o'z umridagi ilk bor kuchli ehtirol bilan baqiradi va uning barcha soxta tasallilarini rad etadi:

“U o'zining shunchalik haq ekanligiga amin edi, shunday emasmi? Ammo uning hech qaysi ishonchi ayol kishining bir tola sochiga ham arziydigandek emas edi. U hatto tirik ham emas edi, chunki u muddad yashayotgan edi”.

Merso hayotning yagona muqarrar haqiqati — o'lim ekanini va bu o'lim oldida barcha insonlar teng va bir xil darajada haqli ekanini tushunib yetadi. U oxir-at hayoti haqidagi xayollar bilan bugungi kunni boy berayotgan ruhoniyni ayblaydi. Aynan o'lim hukmi unga yashashning betakror go'zalligini anglatadi:

“Men birinchi marta dunyoning muloyim befarqligiga yuragimni ochdim. Dunyoning menga shunchalik o'xshashligini, uning birodardek yaqinligini his qilib, o'zimni baxtli deb bildim”.

Xulosa qilib aytganda, Albert Kamyuning “Begona” romani shunchaki jamiyatga moslasholmagan odam fojiasi emas. Bu — dunyoning ma'nosizligi (absurdligi) qarshisida o'z individual erkinligi va haqiqatini saqlab qolgan inson g'alabasidir. Merso o'z o'limi orqali jamiyatning yolg'onlariga isyon qildi. Kamyu ijodining o'ziga xosligi ham shundaki, u absurdni tan olish orqali tushkunlikka tushishni emas, balki hayotni boricha qabul qilib, undan erkin bahra olishni o'rgatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Albert Kamyu. Begona. Toshkent. Yangi avlod. 1990.
2. Albert Kamyu. Ijod va erkinlik. (Fransuz tilidan tarjima) M.Rainbov, 1990.
3. Hayitboyeva Dilnoza. Albert Kamyuning “Begona” asarida ekzistensializm.